



توجه به خواسته کارگران

کارگران نه تنها ناتوان نیستند، بلکه باید به حقوق و خواسته‌هایشان توجه شود. به گزارش ایرنا، احمد میدری، وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی گفت: در تاریخ معاصر، کارگران خواستار آموزش رایگان و بهداشت عمومی بوده‌اند. آنان خواستار دریافت خدمات بانزشستگی و حقوق در همان سطح برابر با سایر اقشار جامعه بودند. او عنوان کرد: به‌رغم پیشرفت‌های مختلف و متعدد از جمله در حوزه دریافت مالیاتی و آموزشی، اگر پشت این تحولات تشکل‌های کارگری نباشند، نمی‌توانیم انتظار تغییر و بهبودی در وضعیت موجود داشته باشیم. سناریوهای اجتماعی باید طوری طراحی شود که کارگران در ایجاد تغییرات و اصلاح سیستم مدیریتی درگیر باشند، زیرا بدون آنان هیچ تحولی رخ نخواهد داد، این احساس و همراهی جمعی باید موجب تحول اجتماعی شود. میدری گفت: دولت باید برای سلامت و تامین نیازهای غذایی کارگران اقدام کند، زیرا اگر کارگران دچار آسیب شوند، کل جامعه آسیب می‌بیند. بنابراین، زمانی که در جامعه از بحث ارتقا و تغییر می‌گوییم، نباید کارگران را فراموش کنیم.



فعال شدن نماد رویه و ین

بستر معامله‌دو نماد رویه هندوستان وین ژاپن در سامانه ارز تجاری مرکز مبادله ایران فعال شد. به گزارش ایلنا، اصغر بالسنی، سخنگوی مرکز مبادله ایران گفت: هم‌اکنون نمادهای معاملاتی یورو، دلار، درهم، یوان، روبل، ین و رویه فعال است و بازرگانان امکان خرید و فروش این ارزها را خواهند داشت. او افزود: هند با ۱/۹ میلیارد دلار از عمده‌ترین مقاصد صادراتی غیرنفتی ایران در سال گذشته بوده است و همچنین ۱/۷ میلیارد دلار کالانیز از این کشور وارد کشور شده است. فعال‌سازی نماد رویه هندوستان کمک شایانی در تبادلات تجاری این دو کشور ایجاد خواهد کرد. هر چند واردات ایران از ژاپن در سال ۱۴۰۳ حدود ۱۰۴ میلیون دلار بوده است، اما اهمیت نوع کالاهای وارداتی باعث فعال‌سازی این نماد در بازار ارز تجاری شده است. کالاهای حوزه پزشکی و سلامت و صنعتی از عمده‌ترین کالاهای وارداتی از ژاپن است.



تجمع نکنید، شکایت کنید

اگر خودروساز پول اضافه خواست تجمع نکنید، شکایت کنید. به گزارش ایسنا، محمدعلی اسفغانی، سخنگوی سازمان تعزیرات حکومتی گفت: اگر قیمت نهایی برای خودرویی اخذ شده باشد، دریافت مازاد می‌تواند مصداق گران‌فروشی باشد؛ لذا اگر مردم، خودرو را تحویل گرفتند و بیش از آنچه که در قراردادشان مشخص شده بود پرداخت کرده باشند، مصداق گران‌فروشی است و تحت عنوان گران‌فروشی می‌توانند شکایت کنند نه اینکه تجمع کنند. او درباره هر خورد یا تخلفات مربوط به خودروسازها، عنوان کرد: متأسفانه در چند روز اخیر ما شاهد این بودیم که عده‌ای در مقابل تعزیرات تجمع کرده بودند که این امر موجهی نیست و کار باید بر اساس مقررات و قانون باشد. اسفغانی افزود: البته بخشی از خودروسازها اساساً قیمت تمام‌شده برای خودرو را در نظر نمی‌گیرند و به خریداران می‌گویند زمان تحویل، قیمت تمام‌شده را در نظر می‌گیریم که این امر تابع قرارداد است و باید معترضان به دادگاه حقوقی بروند و این موضوع از ارتباطی به تعزیرات ندارد.



تجارت با ایران

افول اقتصاد پس از ۸۴

۶۰ درصد از کالاهای غیرنفتی در سال ۱۴۰۲ را چین، امارات و عراق خریدند



علی ایوبی

گزارشگر هم‌میهن

در سال ۱۴۰۲ از میان ۱۴۲ کشور، تنها سه کشور چین، امارات متحده عربی و عراق حدود ۶۰ درصد از کالاهای غیرنفتی ایران را خریداری کرده‌اند. با روندهای اقتصادی که در دولت‌های مختلف بعد از انقلاب رخ داده و همچنین تحریم‌هایی که دو دهه است گریبان اقتصاد کشور را گرفته، اوضاع صادرات کالاهای ایرانی را با افول مواجه کرده است. مرکز پژوهش‌های مجلس در گزارشی با عنوان «بررسی وضعیت تجارت خارجی ایران با استفاده از شاخص‌های حوزه صادرات» به بررسی وضعیت بازرگانی خارجی ایران با تمرکز بر شاخص‌های حوزه صادرات پرداخته و براساس آمار و ارقام نشان داده که در صادرات به‌خصوص در دهه ۹۰ به این سو شرایط بدی را تجربه می‌کنیم. در این گزارش آمده، نسبت تجارت به تولید ناخالص داخلی نشان می‌دهد که از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۵ شاهد روندی صعودی بودیم که نشانگر افزایش تعاملات بین‌المللی بود اما از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ این روند معکوس شد و اقتصاد ایران به سمت بسته‌تر شدن حرکت کرد. در دهه ۹۰ (۱۳۹۱-۱۴۰۲) به دلیل نوسانات شدید در تجارت خارجی و رشد اقتصادی هیچ روند مشخصی مشاهده نمی‌شود و بی‌ثباتی ویژگی بارز این دوره است. یکی از مهمترین چالش‌های تجارت خارجی ایران در دو دهه اخیر، کاهش شدید تنوع در شرکای تجاری بوده است. در حالی که در سال ۱۳۸۳ حدود ۸۰ درصد صادرات ایران به ۲۱ کشور انجام می‌شد، این رقم در سال ۱۴۰۲ تنها به ۷ کشور کاهش یافته است. این در حالی است که در همین بازه زمانی، الگوی جهانی به سمت افزایش تعداد کشورهای تجاری پیشرفته سیر کرده است که چنین تمرکز شدیدی باعث افزایش آسیب‌پذیری اقتصاد ایران در برابر تحریم‌ها و نوسانات بازارهای هدف شده است.

از نظر تنوع کالاهای صادراتی، اگر چه تعداد اقلام صادراتی بالارزش بیش از ۱۰ هزار دلار از ۱۱۲ قلم در سال ۱۳۸۵ افزایش یافته، اما این رشد در مقایسه با روند جهانی ناچیز بوده و رتبه ایران در این زمینه تنزل پیدا کرده است. نکته قابل توجه این است که افزایش‌های ناگهانی نرخ ارز در سال‌هایی مانند ۱۳۹۰ و ۱۳۹۷ منجر به رشد موقت تنوع صادراتی شده، اما به دلیل عدم برنامه‌ریزی بلندمدت، این روندها تداوم نیافته‌اند.

تحلیل ماندگاری اقلام صادراتی در بازه زمانی ۱۱ ساله (۱۳۹۲-۱۴۰۲) نتایج تکان‌دهنده‌ای را نشان می‌دهد. از میان ۳۹۰۹ قلم کالای صادراتی در این دوره، تنها ۲۸/۷ درصد به‌طور مداوم در فهرست صادرات کشور حضور داشته‌اند. حدود ۴۳ درصد از کالاهای کمتر از ۵ سال در سبد صادراتی باقی مانده‌اند. این آمار به وضوح نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی منسجمی برای حفظ و توسعه بازارهای صادراتی وجود نداشته است. نگاهی به وضعیت تجارت خارجی در سال‌های اخیر نشان می‌دهد سهم ایران از کل صادرات جهانی روند کاهشی بوده و رتبه ایران به لحاظ بزرگی مقدار صادرات نیز کاهشی بوده است. در دهه ۹۰ (۲۰۱۱-۲۰۲۱) رتبه ایران در ارزش صادرات در جهان به طور متوسط بدتر از دهه ۱۳۸۰ (۲۰۱۱-۲۰۲۰) شده است.

شاخص باز بودن تجاری

درجه باز بودن تجاری، حاصل نسبت تجارت خارجی

به تولید ناخالص داخلی است. این شاخص بیانگر میزان وابستگی تولیدکنندگان داخلی به تقاضای خارجی (صادرات) و مصرف‌کنندگان داخلی به عرضه خارجی (واردات) است. بین باز بودن تجاری و درآمد سرانه یک رابطه عمیق برقرار است؛ بدین معنا که با افزایش درآمد سرانه، کشورها تمایل به تجارت بیشتر اما با نرخی کاهنده دارند. ایران در سال ۲۰۲۲ رتبه ۱۲۸ در میان ۱۷۸ کشور را در این شاخص به خود اختصاص داده است. با توجه به آنکه بخش زیادی از صادرات ایران را صادرات نفت خام تشکیل می‌دهد، رتبه ۱۲۸ در بین ۱۷۸ کشور، عملکرد قابل قبولی به لحاظ درجه باز بودن اقتصاد نیست. به‌خصوص آنکه با حذف نفت از صادرات ایران، با احتمال زیاد این رتبه به شدت نزول خواهد کرد. درجه باز بودن اقتصاد ایران از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۸۴ روند پیوسته صعودی و از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۹۰ روند پیوسته نزولی را طی کرده است. همچنین از سال ۱۳۹۰ تا سال ۱۴۰۲ روند مشخصی مشاهده نمی‌شود. به‌طور کلی، آنچه از بررسی روند باز بودن اقتصاد ایران به دست می‌آید این است که دو روند کلی یعنی روند صعودی در نیمه اول دهه ۸۰ و روند نزولی در نیمه دوم دهه ۸۰ قابل مشاهده بوده و در دهه ۹۰ هیچ روندی قابل مشاهده نیست. همین موضوع پیش‌بینی ناپذیر بودن اقتصاد ایران در دهه ۹۰ را در کنار سایر شاخص‌های اقتصادی نشان می‌دهد. در این دهه بی‌ثباتی در محیط اقتصاد کلان باعث خروج روند تجارت و همچنین روند تولید ناخالص داخلی از یک مسیر رشد مشخص شده و باعث شده تا اقتصاد ایران در مقابله با شوک‌های داخلی و خارجی واکنش‌های بزرگ نشان می‌دهد. عامل تحریم‌ها نیز باعث شده که تجارت خارجی ایران ناپایدار و تحت تأثیر درجه اعمال تحریم‌ها قرار گیرد.

شاخص پتانسیل تجاری

یکی از روش‌های معمول محاسبه پتانسیل تجاری بین دو کشور استفاده از شاخص پتانسیل تجاری، میزان بالقوه توان صادراتی یک کشور به کشور دیگر اندازه‌گیری می‌شود. مطابق با آمار شاخص پتانسیل سوره پایین‌ترین و چین بالاترین است. هر چند باید توجه داشت که پتانسیل صادراتی کشورها با یکدیگر قابل مقایسه نیست. زیرا هر چه حجم تجارت کشوری بالاتر باشد، صرف‌نظر از اینکه شرکای تجاری اساساً مناسبی با ایران است یا خیر، می‌توانند پتانسیل تجاری بالاتری نیز داشته باشند. آنچه باید مبنای مقایسه قرار گیرد، میزان بهره‌مندی ایران از پتانسیل تجاری با کشورهای مورد بررسی است.

► **عراق:** در سال ۲۰۲۲ ایران بالاترین میزان بهره‌مندی از پتانسیل صادراتی در بین کشورهای منتخب را با عراق داشته است؛ به نحوی که صادرات ایران به عراق حتی ۸۸ درصد بیش از پتانسیل واقع‌بینانه است. روند تاریخی بهره‌مندی ایران از پتانسیل صادراتی به عراق، به این شکل است که به جز کاهش قابل توجه در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) روند ثابتی را طی کرده و به نظر می‌رسد ایران از مزیت همسایگی با این کشور بهره مناسبی برده است. با این حال باید توجه داشت که تقریباً محدود کردن بخش زیادی از صادرات کشور به عراق می‌تواند قدرت چانه‌زنی ایران در آینده را کاهش داده و تداوم صادرات را با خطر مواجه سازد.

► **چین:** صادرات محقق شده به چین و یا به عبارتی درصد بهره‌مندی از پتانسیل تجاری از چین نیز در حدود ۲۶ درصد بیش از پتانسیل واقعی است. با شروع دور اول تحریم‌ها در سال ۱۳۹۱ (۲۰۱۲) درصد بهره‌مندی ایران از پتانسیل تجاری با چین افزایش یافته و در سال‌های پس‌پار جام به چین صادر می‌کرده، به کشورهای

دیگری نیز روند کاهشی داشته است و با آغاز دور جدید تحریم‌ها پس از سال ۱۳۹۷ با یک جهش بسیار زیاد به بیشترین مقدار خود رسیده است.

► **ترکیه:** هر چند ایران با ترکیه شاخص اکمال تجاری (TCI) بسیاری بالایی ندارد اما مزیت همسایگی باعث شده تا به نسبت بهره‌مندی مناسبی از پتانسیل تجاری داشته باشد. نگاهی به داده‌های تاریخی نیز نشان می‌دهد که ایران در طول زمان توانسته درصد بیشتری از پتانسیل تجاری خود را با ترکیه تحقق بخشد.

► **سوریه:** ایران بالاترین شاخص اکمال تجاری از بین کشورهای مورد بررسی را با سوریه داراست؛ با این حال صادرات محقق شده ایران به سوریه، تنها ۴۰ درصد از پتانسیل تجاری واقعی ما با این کشور است. این در حالی است که ایران و سوریه از سال ۱۳۸۷ موافقتنامه تجارت آزاد نیز با یکدیگر به امضا رسانده‌اند. میزان بهره‌برداری از پتانسیل صادراتی ایران به سوریه در سال‌های اخیر به بیش از ۵۰ درصد نرسیده است. بررسی ترکیب بازار سوریه نشان می‌دهد که ترکیه به‌تنهایی در حدود ۵۰ درصد از بازار واردات این کشور را در اختیار داشته و ایران ششمین شرک تجاری سوریه محسوب می‌شود.

► **روسیه:** روسیه دارای شاخص اکمال تجاری پایینی با ایران است. همین موضوع باعث شده تا با وجود واردات بیش از ۲۰۰ میلیارد دلار روسیه از دنیا، صادرات ایران به این کشور در سال ۲۰۲۲ تنها در حدود ۷۰۰ میلیون دلار باشد. این در حالی است که قرارداد تجارت ترجیحی و سپس آزاد بین ایران و اوراسیا نیز وجود دارد. پتانسیل صادراتی ایران به روسیه عدد پایینی بوده، و همین‌طور درصد تحقق آن نیز بسیار پایین است با این حال روند روبه‌رشدی داشته و از ۵ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۲۱ درصد در سال ۱۴۰۱ رسیده است. به نظر می‌رسد، افزایش تحریم‌ها و تمرکز صادرات ایران بر کشورهای مشترک‌المنافع به همراه بهره‌مندی از مزایای توافقنامه تجارت ترجیحی اوراسیا و در سال‌های اخیر تحریم روسیه، باعث افزایش قابل توجه بهره‌مندی از پتانسیل صادراتی ایران به روسیه از سال ۱۳۹۸ به بعد شده است.

► **کره جنوبی:** این کشور در سال‌های ابتدایی دهه ۸۰ یکی از مهمترین شرکای تجاری ایران بوده و با توجه به تغییر مناسبات این کشور با ایران بعد از تشدید تحریم‌ها به مرور زمان پایین‌تر از سایر کشورها قرار گرفته است. شاخص اکمال تجاری ایران با کره بالا نیست، اما بالاتر از چین و در سطح ترکیه قرار دارد. با این حال با توجه به کاهش حجم تجارت دو کشور، بهره‌مندی ایران از پتانسیل صادراتی به کره به مرور زمان کاهش یافته است. افزایش تحریم‌ها باعث کاهش ارتباط تجاری ایران با کره و کاهش بهره‌مندی از پتانسیل صادراتی ایران به این کشور شده است. درصد بهره‌مندی از پتانسیل تجاری ۳۵ درصد در سال ۱۳۹۴ در کمترین حالت به ۴/۴ درصد در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ رسیده است.

شاخص شدت تجاری

جریان تجارت بین دو کشور و مقدار آن تا اندازه‌ای تحت تأثیر اندازه اقتصاد دو کشور صادرکننده و واردکننده قرار می‌گیرد و به این دلیل ظرفیت‌های اقتصادی کشورها متفاوت است؛ در نتیجه به جای استفاده از حجم مطلق مبادلات میان آنها، از شاخص شدت تجاری استفاده می‌شود. مهمترین شرک تجاری صادراتی ایران، عراق است که در حدود ۲۳ درصد از صادرات ما به این کشور صورت می‌گیرد. بعد از آن هم کشورهای هند، امارات و روسیه قرار دارند. در حالی که عراق مهمترین مقصد صادراتی ایران در گروه کالایی میوه‌ها و آجیل‌ها بوده، اما وابستگی عراق به این محصول از ایران چندان بالا نیست و شدت تجاری نسبتاً پایینی دارد. همچنین شدت تجاری روندی کاهشی را از سال ۲۰۱۹ طی کرده و در مجموع در سال ۲۰۲۲ (۱۴۰۱) نسبت به سال ۲۰۱۹ در حدود ۳۴ درصد کاهش یافته است. دومین مقصد تجاری ایران در سال ۱۴۰۲ یعنی امارات متحده عربی نیز در طول زمان از میزان نفوذ ایران در بازار میوه‌ها و آجیل‌های خود کاسته است. شاخص شدت تجاری در صادرات این محصول توسط ایران به امارات متحده عربی، کاهشی در حدود ۸۰ درصد در سال ۲۰۲۲ نسبت به سال ۲۰۱۹ را نشان می‌دهد. در خصوص هند نیز هر چند شدت تجاری در سال ۲۰۲۲ نسبت به سال ۲۰۱۹ افزایش نشان می‌دهد، اما اگر روند سه سال اخیر را بررسی کنیم، مجدداً روندی کاهشی مشاهده می‌شود.

شاخص تنوع بازار صادرات

در کنار شاخص تنوع محصول، تنوع بازارهای صادراتی نیز یکی از شاخص‌هایی است که مورد بررسی قرار می‌گیرد. تعداد کشورهای واردکننده کالا از ایران از ۱۶۵ کشور در سال ۱۳۸۷ به ۱۴۲ کشور در سال ۱۴۰۲ کاهش یافته است. بررسی‌های آماری نشان می‌دهد که طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۴۰۲ در سال ۱۳۸۷ بیشترین بازار صادراتی از نظر تعداد با ۱۶۵ کشور قرار داشته و کمترین آن هم مربوط به سال ۱۳۹۳ با ۱۲۷ کشور است. روند کاهشی تعداد شرکای صادراتی ایران از سال ۱۳۸۷ آغاز شده و تا سال ۱۳۹۳ ادامه داشته است، این روند در سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۶ افزایش را نشان می‌دهد، اما در سال ۱۳۹۷ به بعد مجدداً کاهشی شده است. در بازه زمانی مورد بررسی تعداد کشورهای صادراتی به طور میانگین ۱۴۸ کشور بوده است. در حالی که در سال ۱۳۸۳ مقدار ۸۰ درصد از صادرات غیرنفتی ایران به ۲۱ کشور صورت می‌گرفته، در سال ۱۴۰۲ تعداد این کشورها به ۷ کشور رسیده است. شرکای ۵۰ درصد صادراتی ایران نیز به همین منوال کاهش پیدا کرده‌اند. در سال ۱۳۸۳، ۸۰ کشور ۵۰ درصد از صادرات غیرنفتی ما را به خود اختصاص داده بودند. این تعداد در سال ۱۴۰۲ به ۳ کشور رسیده که این موضوع به معنای وابستگی شدید درآمدهای ارزی غیرنفتی ایران به تنها چند کشور است.

جالب آنکه روند تجارت جهانی برخلاف روند طی شده در ایران